

Наталя Орлова

(Херсон)

ПОНЯТТЯ “КОМУНІКАЦІЯ” І “ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ” В УКРАЇНСЬКОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВІ

Стаття присвячена визначенню таких понять виробничо-професійної сфери медійників, як “комунікація” та “професійна комунікація”.

Ключові слова: медіа, комунікація, професійна комунікація, українське журналістикознавство.

The article is devoted determination of such concepts production-professional spheres of mediynikiv, as “communication” and “professional communication”.

Key words: medias, communication, professional communication, Ukrainian zhurnalistikoznavstvo.

Одним із основних понять комунікативно-функціонального підходу до вивчення мови є *комунікація*, що в українському журналістикознавстві почали вживати відносно недавно і тлумачать як складне, багатогранне явище.

Метою розвідки є аналіз різних підходів до витлумачення понять “комунікація” та “професійна комунікація” в українському журналістикознавстві.

Слово *комунікація* запозичено з латинської *communicatio* через посередництво англійської *communication* зі значенням “спілкування; шляхи сполучення” [2, с. 545]. В українській мові похідне утворення *комунікуватися* “приобщатися” фіксуємо в пам’ятках І третини ХУІІІ ст. [13, с. 374]. У ХІХ ст. лексему *комунікація* широко вживають на позначення “сухопутного или возного сообщения” [11, с. 197]. Згідно з цими тлумаченнями, під *комунікацією* здавна розуміли спілкування і засоби транспортного зв’язку. Як справедливо зауважує Ю. Косенко, “ідея зв’язку в спілкуванні є домінуючою, і це дало підстави так широко вживати термін *комунікація* – на позначення засобів зв’язку взагалі” [5, с. 23].

У науці існує більше ста визначень поняття “комунікація”, кожне з яких “охоплює певний бік явища, даючи більш глибоке осягнення комунікації” [8, с. 98]. Ф. Бацевич тлумачить *комунікацію* як “спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвальних засобів з метою передавання інформації” [1, с. 329]. У такому розумінні поняття *комунікація* та *спілкування* – синонімічні.

Комунікація є водночас взаємодією людей та інформаційним процесом, тобто передбачає як ситуацію, так і особливості коду (мови), що добирають відповідно до обставин спілкування. Це дозволяє виділити низку різновидів комунікації (Г.Почепцов виокремлює їх біля двох десятків) [6, с. 18]. У межах нашого дослідження розглядаємо такий різновид комунікації, як *професійна комунікація*. Це поняття у вітчизняній науці визначено нечітко.

Термін-словосполучення *професійна комунікація* є семантично цілісним утворенням. Його значення, як і інших складних термінів-знаків, що виконують сигніфікативну функцію, не виводиться повністю із семантики терміноелементів і має синтетичний характер. Буквальне значення цього терміна дає лише приблизне уявлення про характер позначуваного ним поняття, адже професійна комунікація – це значно більше, ніж “комунікація професіоналів” або “комунікація в професійній сфері”. Уточнюючи значення терміна *професійна комунікація*, необхідно врахувати не лише етимологію термінокомпонентів, але й сутність поняття, яке він виражає.

Дослідники оперують термінами *професійна комунікація* і *професіональна комунікація*. Прихильники першого варіанту аргументують свій вибір тим, що лексеми *професіонал*, *професіональний*, *професійний* є похідними утвореннями від *професія*, а прикметник *професіональний*, хоч і має відтінок певного уточнення, трактують як те саме, що *професійний* [9, с. 332]. Отже, на думку В. Карпенка, у змістовому наповненні істотної різниці немає, а в мовному аспекті вживання варіанту *професійна комунікація* є економічнішим [4, с. 10]. Інші дослідники, зокрема В. Різун, обстоюють термін *професіональна комунікація*, аргументуючи це тим, що таке спілкування “відбувається не у певній професійній сфері, а на високому рівні, майстерно, як належить професіоналові, знавцю правил спілкування й мовлення” [7, с. 4]. У нашому дослідженні йдеться про комунікацію, зумовлену професійно-виробничими ситуаціями, тому більш прийнятним є термін *професійна комунікація*.

Узагальнюючи праці науковців із проблем професійної комунікації, визначаємо такі ознаки цього різновиду комунікації:

а) учасниками професійної комунікації є комуніканти – фахівці певної галузі, професійної групи;

б) духовно-інтелектуальна єдність комунікантів на основі спільної свідомості, культури;

в) наявність професійної мовної компетенції, професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини;

г) володіння поняттєво-категоріальним апаратом певної галузі, використання спеціальної термінології під час професійної діяльності;

ґ) спільна комунікативна сфера (професійно-виробниче середовище, зокрема наукове, виробниче, навчальне);

д) регламентованість, тобто підпорядкованість комунікантів загальноприйнятим у професійному колективі правилам і обмеженням;

е) творчий характер взаємин, спрямованість їх на розв’язання конкретних професійних завдань, досягнення мети;

є) створення професійною спільнотою засобів спілкування – навчально-методичних посібників, підручників, періодичних фахових видань тощо [8; 3; 10].

Отже, під *професійною комунікацією* ми розуміємо комунікацію в межах професійно-виробничих ситуацій між фахівцями певної галузі людської діяльності.

Професійна комунікація відбувається як в офіційних, так і в неофіційних умовах, тому і професійне спілкування може охоплювати спілкування професіоналів як із собі рівними членами групи, так і професіоналів із непрофесіоналами. Виходячи із цих параметрів, В.Теличко виділяє такі різновиди професійної комунікації: 1) спілкування, що породжується тільки професіоналами; 2) спілкування, що відбувається між професіоналами та непрофесіоналами [12, с. 331].

На основі психологічних і соціальних особливостей статусу партнерів по комунікації – відправника мови і адресата – дослідники виділяють як самостійні інтерпрофесійну і інтрапрофесійну комунікації. Інтерпрофесійна комунікація складається з мовних актів, в яких професійні ролі комунікантів не збігаються. Характерним прикладом у цьому випадку є спілкування “журналіст – громадянин”. Інтрапрофесійна комунікація здійснюється всередині певної соціально-професійної спільноти (модель “спеціаліст – спеціаліст”) і є неоднорідною, оскільки включає і однодисциплінарні, і різнодисциплінарні гілки.

В Україні тих, хто працює у сфері масової комунікації, нараховують понад 100 тисяч, проте не всі вони займаються власне журналістикою. Багато фахівців задіяні у книговидавництвах, індустріях аудіо- та відеозапису, телекомунікаційному зв’язку, кінематографії. Безпосередніми учасниками професійної комунікації у галузі журналістики вважатимемо журналістів друкованих та електронних засобів масової

комунікації і журналістикознавців. Беремо до уваги такі види професійної комунікації, в яких хоча б одним із комунікантів є журналіст або журналістикознавець.

Професійна комунікація фахівців мас-медіа характеризується неоднорідністю, здійснюється за різними моделями.

Інтрапрофесійна комунікація у сфері журналістики є складною системою комунікативних актів. Виділяємо дві гілки: спілкування журналістів і журналістикознавців.

Інтрапрофесійні комунікації журналістів включають:

- 1) фахівців одного профілю (модель “газетяр – газетяр”, “радіожурналіст – радіожурналіст”, “тележурналіст – тележурналіст”, “веб-журналіст – веб-журналіст” тощо);
- 2) спеціалістів різних журналістських спеціальностей (модель “газетяр – радіожурналіст”, “радіожурналіст – тележурналіст”, “тележурналіст – газетяр”, “фотожурналіст – веб-журналіст” тощо);
- 3) представників інформаційної індустрії (модель “тележурналіст – оператор монтажу”, “газетяр – прес-секретар”, “радіожурналіст – менеджер”, “тележурналіст – редактор ефіру” тощо).

Інтрапрофесійні комунікації журналістикознавців включають:

- 1) представників одного наукового напрямку “Соціальні комунікації” (модель “журналістикознавець – журналістикознавець”);
- 2) фахівців різних наук (модель “журналістикознавець – історик”, “журналістикознавець – соціолог”, “журналістикознавець – політолог”, “журналістикознавець – культуролог” тощо);
- 3) представників журналістських спеціальностей (модель “журналістикознавець – газетяр”, “журналістикознавець – радіожурналіст”, “журналістикознавець – тележурналіст”, “журналістикознавець – веб-журналіст”, тощо).

Інтерпрофесійна комунікація журналістів може мати:

- 1) конкретного адресата і здійснюється за моделлю “журналіст – нежурналіст” (спілкування з громадянами під час інтерв'ю, з'ясування обставин певної події чи справи тощо);
- 2) масового адресата (модель “журналіст – масова аудиторія”).

Інтерпрофесійна комунікація журналістикознавців теж може мати масового адресата: модель “журналістикознавець – масова аудиторія” (науково-популярна стаття, публічні виступи в засобах масової комунікації на теми, пов'язані з діяльністю журналістів, зі станом масмедійної індустрії тощо).

Професійна комунікація багатопланова і неоднорідна, здійснюється за різними моделями та передбачає використання спеціальної мови – мови професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
2. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К.: Наукова думка, 1985. – Т. 2 : Д – Копці / Укл.: Н. С. Родзевич та ін. – 1985. – 572 с.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов; Отв. ред. Д. Н. Шмелёв. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
4. Карпенко В. Журналістика : основи професійної комунікації / В. Карпенко. – К. : Нора-прінт, 2002. – 348 с.
5. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Ю. В. Косенко. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 187 с.
6. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Видавничий центр “Київський університет”, 1999. – 308 с.

7. Різун В. В. Загальна характеристика масовоінформаційної діяльності / В. В. Різун. – К. : Видавничий центр “Київський університет”, 2000. – 236 с.
8. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підручник / В.В. Різун. – К. : Просвіта, 2008.– 260 с.
9. Словник української мови: в 11 т. / НАН України ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. –Т. 8.
10. Стахів М. Український комунікативний етикет : навчально-методичний посібник / М. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
11. Сто двадцать пять тысяч иностранных словъ, вошедшихъ въ русскій языкъ. III тома. Сбранъ и составленъ филологами Карташевымъ и Бѣльскимъ подъ ред. Лучинскаго. – Москва. Типогр. Т.Рисъ, 1885.
12. Теличко В. Різні підходи до визначення професійного спілкування / В. Теличко // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. – Випуск 89 (5). – Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2010. – С. 330 – 333.
13. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови ХУ – ХУШ ст. : у 2-х книгах / Є.Тимченко / Упор. : Німчук В. В., чл.-кор. НАН України, Лиса Г. І., к.ф.н. (Інститут української мови НАН України). Відп. ред. Німчук В. В., чл.-кор. НАН України. – Київ – Нью-Йорк : Преса України, 2002. – Т. 1.